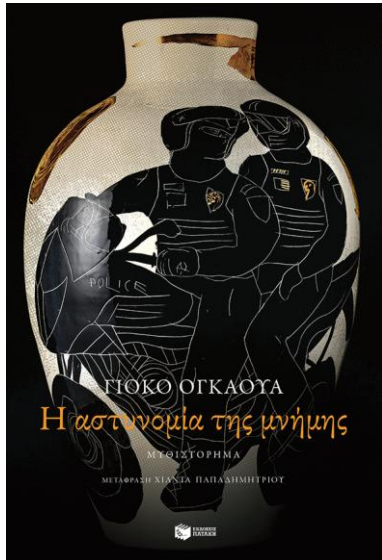

ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΜΗΔΕΝ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ

(μια διαφορετική ανάγνωση του μυθιστορήματος της Yoko Ogawa «Η αστυνομία της μνήμης», εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2018)

Όταν επέλεξα να διαβάσω το μυθιστόρημα «Η Αστυνομία της Μνήμης» της Yoko Ogawa (στην εξαιρετική μετάφραση της Χίλντα Παπαδημητρίου), κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μου στην Ιαπωνία τον Φεβρουάριο του 2026, δεν φανταζόμουν πόσο θα με γοήτευε η δυστοπική παραβολή που δημιουργεί η συγγραφέας — ούτε πόσο επίκαιρο θα αποδεικνυόταν το βιβλίο σήμερα, περίπου τριάντα χρόνια μετά την πρώτη έκδοσή του.

Ήδη από το εξώφυλλο — έργο του Μενέλαου Κουρούδη — προϊδεαζόμαστε για τη συνύπαρξη διαφορετικών χρονικοτήτων: δύο αστυνομικοί απεικονίζονται πάνω σε μια μηχανή μεγάλου κυβισμού, με τη λέξη «Police» χαραγμένη στο παρμπρίζ. Η εικόνα θυμίζει μελανόμορφο αγγείο της κλασικής εποχής — μια αρχαία τεχνική που αποτυπώνει ένα απολύτως σύγχρονο θέμα.

Αυτή η ιδιότυπη συνύπαρξη παρόντος και παρελθόντος διατρέχει και την ίδια την αφήγηση, η οποία ξεκινά με τη φράση: «Μερικές φορές αναρωτιέμαι τι, απ' όλα όσα χάθηκαν στο νησί, εξαφανίστηκε πρώτο».

Από το σημείο αυτό και έπειτα, ξετυλίγεται η εξιστόρηση μιας σειράς απωλειών — αντικειμένων ή ακόμη και εννοιών — που συμβαίνουν χωρίς σαφή αιτία στους κατοίκους ενός άγνωστου νησιού.

Το νησί αυτό θα μπορούσε να βρίσκεται οπουδήποτε στον κόσμο, καθώς πουθενά στο βιβλίο δεν αναφέρονται γεωγραφικές συντεταγμένες ή άλλα προσδιοριστικά στοιχεία. Μέσα σε αυτό το σκόπιμα ακαθόριστο πλαίσιο, η Ogawa υφαίνει αριστοτεχνικά ένα σκηνικό δυστοπίας: χωρίς καμία προειδοποίηση και σε τακτά χρονικά διαστήματα, εξαφανίζονται από τη συλλογική μνήμη των κατοίκων, τη μία ημέρα «το άρωμα των λουλουδιών», την άλλη «τα

τριαντάφυλλα», αργότερα «τα πουλιά», «οι φωτογραφίες», «τα μυθιστορήματα», μέχρι που — προς το τέλος — χάνονται ακόμη και μέλη του σώματος ανθρώπων και ζώων.

Απέναντι σε αυτή τη σταδιακή αποδόμηση της πραγματικότητας, οι περισσότεροι άνθρωποι αποδέχονται τις απώλειες — αρχικά με δυσκολία, στη συνέχεια με μια σχεδόν αδιόρατη συγκατάβαση. Οι λίγοι που αντιστέκονται — εκείνοι που στο βιβλίο κατονομάζονται, όπως «η οικογένεια Ινουί» ή «ο επιμελητής Ρ» — στοχοποιούνται ως παραβάτες και καταδιώκονται από την «Αστυνομία της Μνήμης». Αντίθετα, όσοι υποτάσσονται στην επέλαση της λήθης παραμένουν ανώνυμοι, σαν να έχουν ήδη αρχίσει να διαγράφονται.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η αφήγηση εστιάζει στη νεαρή συγγραφέα — την πρωταγωνίστρια — η οποία, με τη βοήθεια ενός ηλικιωμένου φίλου της, επιχειρεί να κρύψει στο σπίτι της τον επιμελητή του έργου της, ώστε να τον προστατεύσει από την Αστυνομία της Μνήμης. Στον κρυφό χώρο που δημιουργούν βρίσκουν καταφύγιο όχι μόνο ο καταδιωκόμενος, αλλά και ορισμένα από τα αντικείμενα που έχουν «χαθεί», σαν μικρές εστίες αντίστασης απέναντι στη λήθη.

Παράλληλα, ξεδιπλώνεται και μια δεύτερη αφήγηση — ένα βιβλίο μέσα στο βιβλίο. Το μυθιστόρημα που γράφει η πρωταγωνίστρια παρουσιάζεται ταυτόχρονα με την κύρια πλοκή, αποκαλύπτοντας τις δυσκολίες της δημιουργίας σε έναν κόσμο όπου ακόμη και τα ίδια τα μυθιστορήματα παύουν να υπάρχουν στη μνήμη των ανθρώπων. Καθώς η λήθη προχωρά, η ηρωίδα χάνει σταδιακά όχι μόνο τη μνήμη της, αλλά και τη φωνή της — μια απώλεια βαθιά συμβολική.

Το ονειρικό και αναγνωρίσιμο ύφος της Ogawa παραμένει και εδώ, όπως σε προηγούμενα βιβλία της, παρόν, ενισχύοντας τη μοναδική ατμόσφαιρα του έργου. Η γραφή της είναι λιτή και καθαρή, αλλά διαποτισμένη από μια υπόγεια μελαγχολία. Χωρίς δραματικές κορυφώσεις, η ένταση γεννιέται από τα κενά, από τη σιωπή, από όσα χάνονται σχεδόν ανεπαίσθητα. Ο ρυθμός επιταχύνεται σταδιακά, οδηγώντας τον αναγνώστη σε μια εμπειρία που θυμίζει περισσότερο βύθιση παρά κορύφωση.

Ταυτόχρονα, η συγγραφέας επιδεικνύει αξιοσημείωτη μαεστρία στην ανάπτυξη των χαρακτήρων: πέρα από τη γραμμική αφήγηση, μοιάζει να ανοίγει εδώ κι εκεί «κάθετες τομές», εξερευνώντας σε βάθος ανθρώπους και ερωτήματα — σχεδόν σαν αρχαιολόγος που αποκαλύπτει διαστρωματώσεις νοήματος.

Ωστόσο, το σημαντικότερο ίσως επίτευγμα του βιβλίου είναι η δυνατότητά του να λειτουργεί ως πολυεπίπεδη αλληγορία.

Σε ψυχολογικό επίπεδο, αναδεικνύεται το ερώτημα της σχέσης μνήμης και τραύματος, αλλά και ένα βαθύτερο, ανησυχητικό ερώτημα: γιατί οι άνθρωποι δεν αντιστέκονται στη λήθη;

Στην επιστήμη της ψυχολογίας η θεωρία «*Dual Representation Theory*» υποστηρίζει ότι το τραύμα αποθηκεύεται σε δύο παράλληλα συστήματα — ένα αφηγηματικό και ένα αισθητηριακό/συναισθηματικό. Η αποσύνδεση, αν και θα μπορούσε θεωρητικά να μειώσει την οδύνη, συχνά οδηγεί σε κενά ταυτότητας, καθώς τα συναισθήματα παραμένουν εγκλωβισμένα στο σώμα. Η «διασχιστική αμνησία», επομένως, δεν λειτουργεί προστατευτικά, αλλά έχει βαθιές συνέπειες στη ζωή και στις σχέσεις.

Σε αυτό το σημείο, η σκέψη της Ogawa φαίνεται να συναντά τη σύγχρονη ψυχολογία: το πρόβλημα δεν είναι μόνο η λήθη, αλλά η αδυναμία συγκρότησης μιας συνεκτικής αφήγησης. Όταν χάνονται «ψηφίδες», δεν αποσπάται απλώς ένα μέρος της εικόνας — διαλύεται ολόκληρη η ιστορία.

Ίσως γι' αυτό οι άνθρωποι έχουμε ανάγκη τις ιστορίες. Και ίσως γι' αυτό η τέχνη και η λογοτεχνία λειτουργούν ως φρουροί της μνήμης, ενώ όσοι τις υπηρετούν γίνονται, με έναν τρόπο, θεματοφύλακες της ίδιας της ζωής- δεν είναι τυχαίο ότι στην αρχαιότητα οι Μούσες ήταν κόρες της θεάς Μνημοσύνης.

Υπό αυτό το πρίσμα, τα αντικείμενα που χάνονται στο βιβλίο — το μουσικό κουτί, τα γλυπτά, η φουσαρμόνικα, οι φωτογραφίες, τα μυθιστορήματα — δεν αποτελούν απλώς καθημερινά στοιχεία, αλλά φορείς ύπαρξης, θεμέλια μιας πραγματικότητας που σταδιακά αποσυντίθεται.

Και εδώ προκύπτει ένα κρίσιμο ερώτημα: αν η τέχνη λειτουργεί πράγματι ως ανάχωμα, είναι αυτή η αντίσταση αρκετή;

Σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης, ακόμη πιο ανατρεπτικό, το έργο μπορεί να ιδωθεί ως αλληγορία για την απώλεια της ίδιας της γλώσσας και της υλικότητας του κόσμου. Σε αυτή την προοπτική, τίθεται υπό αμφισβήτηση ακόμη και η λειτουργία της λογοτεχνίας σε συνθήκες όπου η ατομική μνήμη συγκρούεται με τη συλλογική απώλεια. Η αντίσταση αποδεικνύεται εύθραυστη — και τελικά, ακόμη και η ίδια η συγγραφέας-ηρωίδα χάνει τη φωνή της.

Μέσα στο σύγχρονο πλαίσιο της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνητής νοημοσύνης, το ερώτημα για τη βιωσιμότητα της γραφής επανέρχεται με ιδιαίτερη ένταση.

Παράλληλα, σε πολιτικό επίπεδο, η λήθη συνδέεται εδώ ξεκάθαρα με την εργαλειοποίηση της μνήμης και την κατάχρηση εξουσίας. Το έργο μπορεί να διαβαστεί ως στοχασμός πάνω στη λογοκρισία και τον ολοκληρωτισμό, θυμίζοντας το κλίμα του «1984» του George Orwell — μια αναλογία που καθίσταται ιδιαίτερα επίκαιρη στο σημερινό παγκόσμιο περιβάλλον κρίσεων και αυξανόμενου αυταρχισμού.

Τελικά, το μυθιστόρημα της Ogawa δεν επιβάλλεται στον αναγνώστη με ένταση, αλλά τον περιβάλλει σταδιακά, σχεδόν υπνωτικά. Και όταν πλέον το αντιληφθεί, βρίσκεται ήδη μέσα σε έναν κόσμο όπου η απώλεια έχει γίνει κανονικότητα — έναν κόσμο που μοιάζει ανησυχητικά οικείος.

Παρότι η συγγραφέας δεν παίρνει ρητά θέση, αφήνει να διαφανεί ότι η μνήμη — μαζί με το τραύμα και την ευθύνη που εμπεριέχει — είναι εκείνη που συγκροτεί την ανθρώπινη ταυτότητα. Η απώλειά της δεν οδηγεί μόνο στη λήθη, αλλά και στη χειραγώγηση, και τελικά στη διαγραφή του ίδιου του ατόμου.

Το βιβλίο δεν προσφέρει απαντήσεις — θέτει, όμως, ουσιαστικά ερωτήματα: πόσο έλεγχο έχουμε στη μνήμη μας και πόσο διατεθειμένοι είμαστε να την ανταλλάξουμε με μια πιο «βολική» εκδοχή ύπαρξης;

Και, τελικά: αν αρνηθούμε τη λήθη, μπορούμε πράγματι να αντισταθούμε;

Σήμερα, που η ανθρωπότητα φαίνεται να χάνει όλο και περισσότερες γέφυρες με το παρελθόν, ενώ ο χρόνος επιταχύνεται ακολουθώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις, το ερώτημα αυτό αποκτά ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα:

Υπάρχει η βούληση για αντίσταση;

Και, αν υπάρχει — είναι άραγε αρκετή;

Αναγκαία υποσημείωση: Το κείμενο αυτό ξεκίνησε να γράφεται στις 23 Φεβρουαρίου 2026 στο «σημείο μηδέν», το σημείο εκείνο, δηλαδή στην πόλη Ναγκασάκι της Ιαπωνίας όπου εντοπίζεται το επίκεντρο της ρίψης της ατομικής βόμβας την 9η Αυγούστου 1945 (στις 11.02 π.μ.).

Εκείνη την ημέρα του Φεβρουαρίου, στο πλαίσιο της συμμετοχής μου στο συνέδριο του Παγκόσμιο Σωματείου Ξεναγών, παραβρέθηκα μαζί με πεντακόσιους περίπου ακόμη ξεναγούς από 60 χώρες του κόσμου στην συγκινητική τελετή προς τιμή των θυμάτων, που μας παραχώρησε ο δήμαρχος της πόλης.

Στο πλαίσιο αυτής της εκδήλωσης ο Mise Seiichiro (1935-) ένας από τους τελευταίους (εν ζωή) επιζώντες από τη ρίψη της ατομικής βόμβας στην πόλη, μας μίλησε συγκινημένος για τις μνήμες του από εκείνη την ημέρα και μας ζήτησε να διαδώσουμε το μήνυμα της ειρήνης.

Δύο ημέρες μετά την επιστροφή μου στην Αθήνα από την Οσάκα της Ιαπωνίας, λίγο πριν ολοκληρώσω την ανάγνωση αυτού του βιβλίου, λόγω του (νέου) πολέμου που ξέσπασε στην Μέση Ανατολή, άρχισαν να κλείνουν το ένα μετά το άλλο τα αεροδρόμια στις πόλεις - ενδιάμεσους σταθμούς προς την Άπω Ανατολή – κάποια από αυτά παραμένουν κλειστά ή υπολειτουργούν μέχρι και σήμερα.

Αυτό το κείμενο και οι φωτογραφίες αφιερώνονται στον Mise Seiichiro και σε όλους όσοι - στην παρούσα χρονική συγκυρία υπερασπίζονται με κάθε τρόπο την ειρήνη...